

УДК 316.624

Мінц М.О., Миколаївський державний гуманітарний університет імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна.

Мінц Микола Олександрович, кандидат історичних наук, в.о. доцента кафедри соціології Миколаївського державного гуманітарного університету імені Петра Могили, заступник завідувача кафедри соціології. Коло наукових інтересів: соціологія девіантної поведінки.

СОЦІОЛОГІЯ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ: ПРОСТИТУЦІЯ

У статті висвітлюються фактори, що сприяють поширенню у суспільстві такого негативного явища як проституція. Наводяться статистичні дані про кількість «трудівниць кохання» у Миколаївській області за останні роки.

This article is devoted to the problems that promote the spread of a negative phenomenon as prostitution in society. There are statistics about the amount of streetwalkers in Mykolaiv region during last years.

Актуальність дослідження. Після розпаду Радянського Союзу Україна стала на шлях демократії та соціальних перетворень. Трансформаційні процеси торкнулися всіх аспектів суспільного життя. Поряд з позитивними надбаннями, які принесла незалежність, – формуванням ринкових відносин, багатопартійність, свободою слова тощо, в країні з'явилися економічна криза, політична нестабільність, різке збіднення значної частини населення, втрата ціннісних орієнтирів у культурі, недоліки в стратегічних питаннях освіти та виховання. Все це впливає на моральне виховання та духовний стан молодого покоління. Поряд з наркоманією, токсикоманією, алкоголізмом та іншими негативними проявами, «розквітає» проституція, яка поступово стає звичним і постійним явищем у нашому суспільстві. Проституція є результатом глибоких соціальних, економічних і моральних деформацій суспільного розвитку [1]. Згідно з статистичними даними, у січні 2009 року промислове виробництво в Миколаївській області зменшилося порівняно з січнем 2008 року на 25,9 %, що спричинило значне скорочення робочих місць. Рівень безробіття жінок (розрахований за методологією Міжнародної організації праці) у 2007 році в області склав 6,6 % до економічно активного населення від 15 до 70 років. У тому числі у віці 15-24 роки – 20,2 %, 25-29 років – 9,0 %, 30-34 років – 3,5 %.

На нашу думку, жінка, у нинішній непростій ситуації, на відміну від чоловіка, має менше можливостей бути захищеною у складних еконо-

мічних процесах, тому шукає «прийнятні» для неї способи вирішення фінансових та матеріальних проблем іншим, не традиційним шляхом і часто стає на шлях проституції.

Мета дослідження полягає у тому, щоб довести наявність проституції свідчить про негативні перетворення в суспільстві, його духовну деградацію, а також неефективність державних заходів, спрямованих на профілактику та подолання цього ганебного суспільного явища. Зауважимо, що культурологічні аспекти цієї проблеми ми не розглядаємо, хоча на думку деяких дослідників (Йоганн Блох), вони мають пряме відношення до поширення секс-бізнесу.

Викладення основного матеріалу. Історія проституції сягає в глибину століть. Вона мала місце у різних країнах і у всі часи. Тому її не випадково називають «найдревнішою професією». У своїх працях їй приділяли увагу К. Маркс, Ф. Енгельс, А. Бебель, А. Бердяєв, М. Гернет, Е. Дюпюї та інші. У Радянському Союзі ця проблема замовчувалася. Вважалося, що проституція – це пережиток капіталізму і немає потреби розглядати цю проблему та шукати ефективні засоби боротьби з нею. Лише за часів «перебудови» у сатиричному журналі «Крокодил» з'явилася перша стаття про «нічних метеликів», яка наробила багато галасу в суспільстві. Згодом художній фільм «Интердевочка» підвів підсумок нашим сумнівам і вказав на те, що проституція у нас існує. Праці сучасних соціологів Я. Гілінського, И. Блоха, О.Б. Демків,

І. Горпиненко, Л. Іванової, В. Набоки, І. Звереві, О. Безпалько, С. Марченко та ін. спрямовані на висвітлення проблем і механізму секс-бізнесу, зв'язку проституції з іншими девіантними проявами – наркоманією, алкоголізмом, злочинністю з метою її поступового подолання.

Що ж маємо сьогодні? За підрахунками ООН, у світовому масштабі оборот незаконної секс-індустрії складає 5-7 трильйонів доларів США на рік. Це більше, ніж військові бюджети всіх країн разом взятих [10].

В останні роки на телебаченні, радіо, на сторінках періодичної преси секс-бізнес став предметом жвавого обговорення. З одного боку наголошується на його пагубному впливі на підростаюче покоління, ганебність, аморальність цього явища. З іншого – на ліберальне ставлення громадськості до цієї проблеми. Справа у тому, що в державі не створений механізм профілактики проституції, а навпаки – по мимо волі підігрівається нездоровий інтерес до неї. Свідомством тому є розмови серед представників влади, різних політичних партій про легалізацію проституції, впровадження оподаткування для «трудівниць кохання», створення профспілок, які б захищали їх інтереси, забезпечення їх пенсією.

Безумовно, боротьба з проституцією вимагає термінових та невідкладних дій. Адже відкриті кордони, розвинена транспортна мережа, мобільний зв'язок, Інтернет сприяють швидкому поширенню інформації, і... проституції. Значна кількість молодих дівчат для заняття проституцією виїжджає в інші країни. Деякі вітчизняні автори вказують, що за оцінками міжнародних організацій, щорічно з пострадянських країн вивозять у сексуальне рабство за кордон не менше 50 тис. жінок. При цьому щорічний оборот работоргівлі в масштабах всього світу складає не менше 700 тис. чол. За дослідженням В.М. Набоки, з України здійснюється експорт жінок на світові ринки інтимного бізнесу

Туреччини, Польщі, Угорщини, Чехії, Греції, Росії, Арабських Еміратів, Ізраїлю, США, Японії та інших країн. Міжнародним співтовариством Україна визнана країною транзиту і постачання жінок на ці ринки, а громадянки України складають значну частину «живого» товару на відкритих і таємних ринках продажі людей Європи й Азії [2, с. 3].

А. Марциновський, який досліджував цю проблему, встановив, що посольство Таїланду в Москві отримує щодня близько 1 тис. заяв українок та росіянок на виїзд до цієї країни. А згідно з інформацією Уповноваженої Верховної Ради України з прав людини, з 1990 до теперішнього часу понад 500 тис. українок шляхом обману були вивезені за кордон, у тому числі 100 тис. – для занять у сфері сексуального бізнесу. Отже, сьогодні Україна залишається одним з основних джерел постачання повій у різні країни світу.

Слід зазначити, що Україна стала третьою державою Європи поряд з Бельгією й Німеччиною, які на законодавчому рівні визнали торгівлю людьми тяжким злочином і встановили міру покарання за неї. В Україні станом на 1 січня 2008 року порушено 55 кримінальних справ, пов'язаних з торгівлею людьми. Згідно із статистичними даними щодо виявлення, розкриття та розслідування злочинів, пов'язаних з торгівлею людьми, УМВС України в Миколаївській області у період з 2004 до 2007 року (до цього часу статистика не велася) були порушені 37 кримінальних справ, які стосувалися «сексуальної експлуатації» жінок (див. табл. 1). Працівниками міліції Миколаївської області у 2006 році було затримано 455 представниць секс-бізнесу, в 2007 – 581, у 2008 році цей показник уже дорівнює 645 особам. Важливо відмітити, що це лише верхівка айсбергу. Насправді жінок, які займаються проституцією, набагато більше, кількість проститутток продовжує неспинно зростати (див. табл. 1).

Таблиця 1

Кримінальні справи пов'язані з «сексуальною експлуатацією» у Миколаївській області

Рік	Кількість порушених кримінальних справ	Кількість розкритих	Направлено до суду
2004	1	1	0
2005	7	4	1
2006	17	16	19 (+ минулих років)
2007	17	17	17

Як видно з наведених даних, спостерігається процес зростання рівня криміналізації секс-бізнесу. Так, у 2005 році за матеріалами оперативного обліку ВБЗПТЛ УМВС у Миколаївській області було порушено кримінальну справу за ознаками ч. 3 ст. 149 КК України за фактом незаконної угоди щодо передачі мешканок м. Миколаєва громадянам Греції. В рамках справи був налагоджений зв'язок з Регіональним Центром Південно-Східної ініціативи боротьби з транснаціональною злочинністю (SECI), який знаходиться у Бухаресті. Також правоохорон-

ними органами Болгарії за ініціативою працівників міліції обласного відділу з боротьби з незаконним продажем людей було порушено кримінальну справу стосовно громадян Болгарії – членів міжнародного організованого злочинного угруповання, за ознаками злочину, передбаченого ст. 159 «а» та ст. 155 КК Болгарії (торгівля людьми з метою їх сексуальної експлуатації). У 2007 році в області припинено діяльність злочинного угруповання у складі 6 чол., яке займалося торгівлею людьми. За рішенням Центрального районного суду м. Миколаєва у

травні 2008 року всі учасники групи отримали різні терміни ув'язнення за скоєння злочину, передбаченого ст. 28, ч. 3 ст. 149 КК України.

Існують різноманітні визначення поняття «проституція». За висловом І.Д. Зверєвої, «проституція – це сфера знеособлених емоційно, позашлюбних, безладних, здійснюваних за плату статевих стосунків» [3, с. 180]. На думку професора С. Голода, «під проституцією розуміється така форма позашлюбних сексуальних стосунків, яка не базується на особистій схильності або чуттєвій потребі, при цьому для однієї із сторін важливим стимулом є заробіток» [1]. За висловом святого Ієроніма «проституткою є жінка, яка віддається похоті багатьох чоловіків» [7].

Сексуальна революція, яка відбувається у нашому суспільстві, вкрай негативно впливає на свідомість підрастаючого покоління. Легкодоступність сексуальних утіх помилково сприймається молодими людьми як позитивний результат демократичних перетворень у країні. Бажання отримати сексуальне задоволення з однієї сторони та гроші швидко і без особливих зусиль з іншої (як говорила одна малолітня повія: «головне, що не треба нічого робити»), стало приманливим для багатьох жінок та чоловіків. До того ж систематичне заняття проституцією, тобто надання сексуальних послуг з метою отримання доходу, не передбачає кримінальної відповідальності, а лише карається штрафом від п'ятдесяти до п'ятисот неоподатковуваних мінімумів або громадськими роботами на строк до ста двадцяти годин. Лише дії, передбачені частинами першою або другою статті 303 ККУ, вчинені щодо неповнолітнього або організованою групою, караються позбавленням волі на строк від трьох до п'яти років.

В Україні проституція поширюється значними темпами. Її «полоненими» стає значна кількість молодих дівчат. Сутенери, зводниці, різного роду злочинці шляхом обману, шантажу, змалювання нереальних перспектив (швидке збагачення, цікаві подорожі, корисні знайомства тощо) втягують дівчат, інколи хлопців, у сексуальний бізнес. Вони забезпечують повіям охорону, доставку до місця призначення, пошук клієнтів, і, як правило, отримують дві третини виручки. У більшості випадків сутенерами виступають жінки – колишні проститутки та особи з кримінальним минулим. Сутенери, використовуючи фізичне насилля, психологічний тиск, спонукають молодих дівчат та жінок до заняття проституцією під їх контролем з метою отримання фінансових прибутків. Така діяльність карається у законодавчому порядку. Втягнення або примушення до зайняття проституцією, сутенерство є кримінальним злочином передбаченим ст. 303 КК України.

За дослідженням Л. Іванової, в нинішній час у залежності від психофізичних особливостей, особистих задатків і соціальних роздумів, які призводять до виходу жінки «на панель», повій можна розділити на 2 категорії.

1. «Порочні», у яких нахил до проституції закладався ще в сім'ї. Це, як правило, дочки повій. У таких сім'ях існує культ жорстокості, обману, лицемірства, повної соціальної деградації батьків, інших членів родини. Дівчата з таких сімей стають повіями, тому що, на їх думку, ця професія добре оплачується. Але, як правило, вони самі дуже швидко деградують, мають певні проблеми з психічним та фізичним здоров'ям, закінчують своє життя в злиднях та самоті, у кращому випадку, в лікарні або тюрмі.

2. «Випадкові». Ця категорія молодих людей стала на шлях проституції з незалежних від них причин. Вони морально деградовані значно менше. Бідність, злидні, безпритульність, дитяча цікавість спонукали до заняття проституцією. «Випадкові» проститутки звертають на себе увагу чоловіків яскравістю та розкішшю свого вбрання. Разом з тим, соромляться знайомих, тому «практикують» у тих частинах міста, де їх не знають.

У той же час І.Д. Зверєва і Г.М. Лактіонова зауважують, що більшість жінок стають на шлях проституції не через серйозні економічні чи фінансові труднощі, а через зовнішні неконтрольовані чинники (згвалтування, статева ненормальність у минулому, ненормальне життя в батьківській сім'ї, труднощі у стосунках з ровесниками, відсутність прагнення до освіти, бажання стати незалежною від сім'ї) [3, с. 180-181]. Слід також зауважити, що серед повій значна кількість споживачів наркотичних речовин і зароблені ними кошти йдуть на придбання наркотиків.

Різноманітність соціального середовища, майнове розшарування суспільства впливають на типи проституції, які теж змінюються. Сьогодні, на думку соціологів, існують «дорожні», «залізничні», «іподромні», «музичні» проститутки, «клубні», «брючніці». За даними УМВС у Миколаївській області, зустрічаються «вокзальні», «готельні», «квартирні», «банні», «телефонні», ті які діють організовано у бригаді, стихійні, що працюють самостійно на свій страх та ризик. За оперативними спостереженнями «це в основному жінки від 15 до 40 років. Серед них учні, студентки, працюючі і безробітні, особи без визначеного місця проживання» [4, с. 9].

Останнім часом значний розвиток отримала дитяча та підліткова проституція. Заняття проституцією підлітком – це неодноразовий (не менше двох разів) вступ дівчини, якій не виповнилося 17 років, у статеві стосунки за винагороду з особою чоловічої статі. За різними даними в Україні існує 27 тис. малолітніх проститутток. Отже, підліткова проституція – особливе соціальне явище, яке характеризується тим, що підлітки, які не досягнули 18 років, мають сексуальний контакт за гроші із чоловіками.

Що стає причиною того, що молоді дівчата стають на слизький та небезпечний шлях проституції? Потрібно погодитися з думкою соціологів, які вважають, що частіше повіями стають дівчата:

- відірвані від своєї сім'ї (студентки, учні ПТУ і т. п.);
- з неблагополучних сімей;
- які перенесли у дитинстві психосексуальну травму, після чого у них виникла хвороблива цікавість до статевих відносин;
- схильні до девіантної поведінки. Вони складають основну масу підліткових повій.

Дослідження показують, що мотиви заняття проституцією, шляхи залучення до проституції дівчаток-підлітків можуть бути найрізноманітнішими: бажання вижити в складних економічних умовах; заробити гроші найбільш «простим» і легким способом; насильницькі дії батьків, які спонукають дівчинку до проституції; наслідування прикладу дорослих повій (матері, сестри, знайомих жінок), приклад подруг.

У цій справі їм активно допомагає преса, Інтернет, модельні агентства, участь у фотосесіях. Сьогодні без особливого напруження на шпальтах газет можна знайти оголошення, які запрошують працювати танцівницями у нічних клубах, саунах, масажних кабінетах, казино і т. п., супроводжуваними «прес-секретарями», вчитися на курсах топ-моделей.

Небезпечно широке розповсюдження отримала дитяча порнографія. За неофіційними даними за п'ятихвилинну участь у порнозйомках оплата підліткові складає від 7 до 10 доларів, а вартість касети у незаконному продажі коштує від 500 до 700 доларів. Наявність подібних фільмів сформувала коло зацікавлених осіб, які купують подібну продукцію, розвиваючи таким чином секс-індустрію [5, с. 9]. Порнофільми і порнографія у необмеженій кількості розміщуються на різних сайтах Інтернету і є доступними для всіх бажаючих незалежно від статі і віку.

Важливо відмітити, що безладні статеві стосунки призводять до ранньої небажаної вагітності, неврозів, серйозних психічних розладів, зараження «трудівниць кохання» різними захворюваннями: гонореею, сифілісом, ВІЛ/СНІДом, соціально-небезпечними хворобами: туберкульозом, проказою, іншими інфекційними хворобами. Діяльність у секс-бізнесі нерідко супроводжується активним вживанням алкогольних напоїв, ін'єкційних наркотиків, токсичних речовин. Згідно з даними Міністерства охорони здоров'я України, станом на 1.08.2006 у державі офіційно зареєстровано 110 454 випадків зараження ВІЛ, серед яких 95 619 дорослих, 14 835 дітей. Кількість випадків захворювання на СНІД – 19 757 осіб, із них 19 107 дорослих, 650 дітей. Загалом в Україні померло від СНІДу – 10 877 людей, з них 10 638 дорослих, 239 – дітей [6].

Однак, незважаючи на негативні наслідки проституції, в Україні існують різні підходи щодо її подальшої «долі». Українське суспільство поділилося на прихильників її легалізації і противників цього зла. За дослідженнями В. Вариводи і С. Костянтинова (Національна академія внутрішніх справ України) виявлено, що прибічники «законності» стверджують: узаконення секс-бізнесу сприятиме

посиленню контролю за проститутками і проституцією, станом їх здоров'я, виведе з «тіні» великий за розмірами оборот коштів. Активні противники легальної проституції доводять, що ефективного контролю створити неможливо. Так, на думку професора І. Горпинченка, (Український інститут сексології і андрології), легальна проституція – це міф, бо отримати економічну користь від її легалізації буде неможливо тому, що сам по собі цей бізнес є кримінальним, і будуть створені такі схеми, які допоможуть ухилитися від сплати податків. Створити ефективну систему медичного контролю буде також проблематичним. За його словами, повії перші усвідомили небезпеку ВІЛ-інфекції і тому постійно використовують презервативи. Медичні картки на повії у медичних закладах стануть джерелом поширення інформації про їх господарів, що не «бажано для трудівниць кохання». Санітарні книжки ніхто з повій заводити не буде, тим більше показувати їх потенціальному клієнтам. Як буде виглядати пенсійне забезпечення експовій, також невідомо. Їх вихід на «професійну пенсію» становить 35-40 років. Як і за чий рахунок вони будуть доживати до 55 років? [7].

Зважаючи на вищезазначене, можна сказати, що легалізувати проституцію – значить засвідчити про загальнодержавну моральну деградацію. Якщо сьогодні визнаємо проституцію легальною, то недалеко вже й до «узаконення» наркотиків, торгівлі людьми. Але найважливіше, потрібно змінити людську свідомість стосовно глобальної проблеми проституції. Сьогодні все більше людей розуміють негативну значимість цього антисуспільного явища. Соціальний і моральний збиток, який заподіюють повії суспільству, не визначається кількістю і якістю інтимних послуг, а лише наявністю фізичної (венеричні захворювання, СНІД, гепатит «С») і моральної (розірвані шлюби, психічні розлади тощо) шкоди, проявів суїцидальної поведінки окремих осіб. Тому на суспільство покладається відповідальність за організацію профілактичної роботи як з представницями секс-індустрії, так і з тими, хто регулярно користується їх послугами.

Позитивним є той факт, що в Україні існують спеціальні благодійні організації які займаються допомогою проституткам, сприяють їх відходу від кримінального бізнесу.

Поширення інформації про небезпечний вид діяльності, організація медичної допомоги потерпілим від сексуального, психологічного та фізичного насильства, допомога у працевлаштуванні – основні напрямки діяльності соціальних служб. Останнім часом проявом турботи про повії та їх клієнтів є безкоштовна роздача презервативів і спеціальної літератури про венеричні захворювання, сифіліс, гепатит «С», СНІД, кримінальну відповідальність за зайняття проституцією.

Загалом діяльність соціальних служб спрямовується на:

- організацію та надання допомоги потерпілим від торгівлі людьми (медична, психологічна,

- юридична допомога, надання тимчасового притулку, соціальний супровід, переадресація та ін.), а також членам їх родин;
- організацію та надання допомоги дітям, потерпілим від торгівлі людьми, сексуальної експлуатації та насильства;
 - сприяння у пошуку українських громадян, які зникли за кордоном та допомогу поверненням в Україну;
 - співпрацю з дипломатичними установами зарубіжних країн в Україні та дипломатичними установами України за кордоном з метою надання допомоги потерпілим;
 - роботу з розширення мережі фахівців міжнародних, урядових та неурядових організацій з метою надання допомоги потерпілим від торгівлі людьми;
 - підготовку методичних матеріалів для соціальних працівників та представників неурядових організацій з надання допомоги потерпілим від торгівлі людьми, проституції;
 - підготовку, видання та розповсюдження інформаційних матеріалів для осіб, які постраждали від торгівлі людьми, насильства, проституції [8].

Але найпоширенішими методами профілактичної роботи є тренінгова робота серед молоді (студенти та учні), роздача презервативів як основного і

найефективнішого засобу захисту від поширення ВІЛ, лекції про шляхи його передачі. Поруч з соціальними працівниками профілактичною роботою і допомогою тим, хто вже постраждав від секс-бізнесу, займаються неурядові благодійні організації «Час життя», «Юнітус», «Ліга», Обласне відділення Всеукраїнської мережі людей, які живуть з ВІЛ, «Нове століття», «Вихід», а також волонтери і добровольці. Неурядові організації з боротьби з поширенням ВІЛ/СНІД в Україні роблять неймовірно багато для того, щоб попередити населення про загрозу поширення хвороби і шляхи її передачі. Основні напрямки їх роботи: видача презервативів; інформаційно-освітня робота; вулична робота; сприяння розвитку груп взаємодопомоги [6].

Проституція, як одна з гострих проблем сучасності, потребує до себе значно більшої уваги, її поширення негативно впливає на суспільство та його життя. Потрібно визнати, що жінки, які змушені продавати власне тіло, розраховують на нашу допомогу, у тому числі допомогу соціологів, педагогів, психіатрів, психологів, соціальних працівників. Повернення до суспільно-корисного життя повій є одним із завдань працівників соціальної сфери. Крім того, потрібно негайно посилити кримінальну відповідальність чоловіків за користування послугами повій.

ЛІТЕРАТУРА

1. <http://www.bestreferat.com.ua>.
2. Набока В.М. Торгівля жінками в Україні як вид латентних соціальних відносин / Автореф. дис... канд. соціол. наук: 22.00.03 – Харків, 2003. – 17 с.
3. Соціальна робота в Україні: Навчальний посібник / За ред. І.Д. Зверсва, О.В. Безпалько, С.Я. Марченко та ін.; за заг. ред. І.Д. Зверсвої, Г.М. Лактіонової. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 256 с.
4. Любов за деньги: Кров и горе // <http://geisha.org.ua>.
5. Иванова Л. Подростковая проституция: о некоторых аспектах проблемы // Воспитание школьников. – 2002.
6. Важлива інформація // <http://www.aidsalliance.org.ua>.
7. Горпинченко І. Мифы о легализации проституции // Здоровье. – 2007. – № 1.
8. Жінки за кордоном // Одеські вісті. – 2002. – 25 грудня.
9. История проституции // <http://president.org.ua>.
10. <http://kiyany.obozrevatel.com/news>.